

leşmesi gerektiği üzerinde ısrarla durur. Bunu yaparken Âkîf'in en önemli özelliği otokritik davranış tarzıdır. Bu bakımdan *Safahat*, İslâm dünyasının bir müslüman şair tarafından yapılmış en ağır tenkitlerini ihtiva eder. Âkîf'in, "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı / Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı" mısraları onun İslâmcılık anlayışının özetidir.

Cumhuriyet'ten sonra ideolojik İslâmcılığın faaliyet zemini olmadığı gibi edebî eserlerde dinî temalar çok düşük seviyede kalmıştır. II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda başlayan nisbî demokrasi hareketleriyle birlikte dinî yayınlarda da artma görülür. Bu dönemde Necip Fazıl Kısakürek, spiritüalist bir dünya görüşüyle ilk tohumunu attığı *Ağaç* dergisinden sonra 1943'ten itibaren *Büyük Doğu*'daki fikrî ve edebî yazıları ve yayınlarıyla yeni bir İslâmcılık görüşünün 1960'lı yıllara kadar hemen tek temsilcisi durumundadır. 1939'da yayımladığı *Bir Adam Yaratmak* başlıklı eserinin teması İslâmî olmaktan çok o yılların şartlarına uygun olarak sadece genel anlamda dinî, spiritüalist ve metafizik karakterdedir. *İdeolocya Örgüsü*'nde bütün sosyal kurumlarıyla ve ayrıntılarıyla açıkladığı İslâmî dünya nizamı hakkındaki fikirlerini tam bir tezli roman olan *Aynadaki Yalan*'da tekrar eder. *Çile*'nin "Dava ve Cemiyet" adlı bölümündeki şiirlerde ve "Noktalamalar"ın bazı örneklerinde İslâmî temalar daha belirlidir. Başta *Çöle İnən Nur*, *Halkadan Pırıltılar* ve *Esselâm* olmak üzere dinî konudaki diğer yayınları ise geleneksel siyer, na't, menâkıb ve silsilemeleri sanatkârane bir üslûpla yeniden kaleme aldığı eserleridir.

1960'tan sonra önce *Diriliş*, ardından o kadro içinden doğarak *Edebiyat*, *Mavera* ve *Yönelişler* gibi dergiler etrafındaki edebî gelişme, bazı yazar ve araştırmacılar tarafından "yeni İslâmcı akım" olarak adlandırılmıştır (Kabaklı, IV, 592). Bu akımın Necip Fazıl ve *Büyük Doğu* çevresinde yetişmiş temsilcileri, kendi İslâmî çizgilerini kalıplaşmış ideolojik çağrışımlar yapan İslâmcılık gibi bir kavram yerine "diriliş, yerli edebiyat, metafizik duyuş, yönelişler" gibi yaratıcı bir sanat ve fikir ufkuна işaret eden kavramlarla adlandırmayı tercih etmişlerdir.

Modernizmin hayatın dışına ittiği metafiziğe sahip çıkan, dinî alginın sanattaki yaratıcılığa her zaman kaynak olabileceğini belirterek bunun dünya edebiyatında örneklerini araştıran, Türk toplumunun modern çağ öncesinden gelen

kültürünün modern sanatların dili içinde ifade edilmesini kendine mesele edinen bu yeni akımın mensupları, sözü geçen meselelerin doğmasına sebep olmaları yanında şiir ve hikâye başta olmak üzere hemen bütün edebiyat türlerinde cevap oluşturan modelleri ortaya koymuşlar, yeni Türk edebiyatı ile çağdaş Batı edebiyatı arasındaki mesafeyi büyük oranda kapatmışlardır. Bu edebiyatçılar, bir yandan da İslâm kültür ve medeniyet coğrafyasındaki ülkelerin edebiyatlarını izlemeye, onlarla kopuk olan bağları bir nisbette yeniden kurmaya çalışmışlardır. Hedefleri Batı, İslâm, hatta geleneksel Türk edebiyatının taklidi olmayıp orijinal, aktif ve yaratıcı bir sanat arayışıdır. Bu bakımdan esasen kasaba kültürü içinde doğup büyük şehirlere gelen bu yazarların eserlerinde daha çok tasavvufî mirası kucaklayan bir Anadolu duyarlılığı dikkati çeker. Şairliği diğer edebî türlerin önünde yer alan Sezai Karakoç, klasik İslâm kültürüne yönelik vurguları ve çağdaş dünyaya bakışıyla geniş bir vadi oluşturmuştur. 1950 sonrasında değişen estetik algının belirleyicilerinden biri olmuş, etkisi geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Cahit Zarifoğlu gibi yazar ve şairler, tasavvufun ve klasik İslâm kültürü öğelerinin ilham ettiği bir duyarlılıkla ve modern tekniklerle bağımsız şiir dünyaları oluşturmuşlardır. 1960 sonrası edebiyatında yeni İslâmcı akımı tamamlamak üzere Nurettin Topçu'nun Anadolu'cu ve bir ara İslâm sosyalizmi çevresinde gelişen *Hareket* ve onun kendi içinde dönüşümü olan *Dergâh* dergileri etrafındaki çalışmaları da anmak gerekir. Ayrıca İslâmcı görüşü hayatın çeşitli alanlarına yaymaya, geniş halk kitlelerine ulaştırmaya çalışan bir popüler edebiyattan da söz edilebilir. Yaratıcı bir edebiyat için olmasa da edebiyat sosyolojisi açısından önem taşıyan bu çizginin daha çok roman ve şiir türünde örneklerine rastlanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*, Ankara 1975, s. 245-279; Rasim Özdenören, *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul 1986, s. 56-67; Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, İstanbul 1991, IV, 592-665; Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 2000, II, 38-45, 116-125; Ebubekir Eroğlu, "İslâmî Edebiyat Terimi", *Yönelişler*, I/7, İstanbul 1981, s. 17-20; a.m.f., "Dinî Duyarlık Sanaatsal Yaratıcılığa Kaynaklık Edebilir", *Gösteri*, sy. 203, İstanbul 1998, s. 70; İsmail Safter, "Yeşil Kültürün Anatomisi", a.e., sy. 203 (1998), s. 65-66, 68-72; Yusuf Çotuksöken, "İslâmcı Edebiyattan Sözedilebilir mi?", *Théma Larousse*, İstanbul 1993, VI, 106-107.

M. ORHAN OKAY – ÂLİM KAHRAMAN

ISLAMIC CULTURE

İslâm dini, tarihi ve kültürü hakkında Haydarâbâd-Dekken'de üç ayda bir yayımlanan akademik dergi.

Dergi, Kur'an mütercimi Muhammed Marmaduke Pickthall önderliğinde Hintli bazı müslüman ilim adamları tarafından 1927'de çıkarılmaya başlandı. Haydarâbâd Nizamî Mîr Osman Ali Han maddî destek sağladı. Pickthall'ın editörlüğündeki ilk sayı *Islamic Culture. The Hyderabad Quarterly Review* başlığını taşı-maktaydı. Dergi, 1940 yılından itibaren *An English Quarterly* adıyla yayın hayatına devam etti. Amacı, siyaset ve mezhep tartışmalarına girmeden sadece ilmi ve entelektüel olmaya özen göstererek İslâm araştırmalarının standardını yükseltmek, başka ülkelerdeki şarkiyatçılara ve diğer ilim adamlarına rehberlik yapmaktır. Dergide modern dünyadaki gelişmelere de yer verilmesi düşünülmekle birlikte genelde geçmişî araştırma ve onun günümüze ışık tutacak yanlarını ortaya koyma ilkesi benimsenmişti.

Derginin yayın kurulu üyelerinden Seyyid Emîr Ali ve Pickthall ilk iki sayıda, şarkiyatçıların araştırmalarındaki İslâm aleyhtarı tavırlarına karşı müslümanların tepkilerini dile getirdiler; İslâm tarihinin ilk dönemlerindeki inanç gücünden ve toplum sisteminden örnekler vererek İslâm'ın diğer dinlerden farklılığını ortaya koydular (Syed Ameer Ali, "The Modernity of Islam", *IC*, I/1, s. 1-5; Marmaduke Pickthall, "Islamic Culture", a.g.e., I/1, s. 151-163; I/2, s. 259-318). I. cildin ilk dört sayısında yer alan kırk civarındaki makale müslüman ve gayri müslim İslâm araştırmacılarının takdirini kazandı ve dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkan dergilerde *Islamic Culture*'in ilmi düzeyinden övgüyle söz edildi ("Introductory Remarks", a.g.e., I/1, s. 1). İlk cildin yazar kadrosu çok zengindir; Seyyid Emîr Ali, Seyyid Süleyman Nedvî, Abdullah Yûsuf Ali, Âsaf Ali Asgar Feyzî, Said Halim Paşa, Hudâbahş, Hidâyet Hüseyin ve Muhammed M. Pickthall gibi müslümanlar ve Josef Horovitz, Freitz Krenkow, Reynold Allayne Nicholson ve David Samuel Margoliouth gibi gayri müslimler bunlardan bazılarıdır. Derginin ilk sayılarında itibaren kitap tanıtımlarına da yer verilmiş, bunun yanında Hindistan'da ve dünyanın diğer bölgelerinde çıkan ilmi dergilerdeki önemli makalelerin bir listesi okuyuculara sunulmuştur.

Yayımlanan makaleler arasında temel dinî ilimlere kıyasla genel tarih ve Hindistan tarihiyle ilgili bulunanların daha geniş yer tuttuğu görülmektedir. Dinî içerikli makalelerden tasavvuf ve tarikat ağırlıklı olanlar çoğunluktadır (1927-1980 arası elli dört makale). Sanat, mimari ve müzik de önem verilen alanlardandır (1927-1980 arası 100'ü aşkın makale). Arap, Fars ve Urdu dillerine, bilime, bilim tarihine, coğrafyaya ve eğitime yeterli derecede yer ayrılırken Türkler'e ve Türk dünyasına dair çok az sayıda makale yayımlanmıştır. Dergide, daha sonra birçoğu kitap haline getirilen uzun yazı ve tercüme bulunmaktadır. Horovitz'in "The Earliest Biographies of the Prophet and Their Authors" ve "İbn Quteiba's Uyun-al-Akhar", Hudâbahş'in "The Renaissance of Islam", S. K. Bhuyan'ın "New Lights on Moghul India from Assamese Sources", Hârûn Han Şîrvânî'nin "Incursions of the Muslims into France, Piedmont and Switzerland" ve David S. Margoliouth'un "The Devil's Delusion" (İbnü'l-Cevzî'nin *Telbîsü İblîs*'inin tercümesi) adlı makale ve tercümeleri bunlardandır.

Derginin ilk on cildinin editörlüğünü Pickthall, XI ve XII. ciltlerini Muhammed Esed (Leopold Weiss) yapmış, Esed'den sonra günümüze kadar bu görevi Muhammed Abdülmûîd Han, Muhammed Selâhaddin, M. A. Abbâsî, Muhammed Fazlurrahman, Şâhid Ali Abbâsî, Mîr Veliyyüddin ve Seyyid Sirâcüddin yürütmüştür. Haydarâbâd Nizamîliği'nin 13 Eylül 1948'de Hindistan tarafından ilhak edilmesinden sonra dergi varlığını Mîr Osman Ali Han'ın kurduğu Nizam Vakfı'nın himayesinde sürdürdü. Baştan beri yayım işini üstlenen Islamic Culture Board, 1997 yılının 4. sayısından itibaren yerini Haydarâbâd'da bulunan The Academ-

ic and Cultural Publications Charitable Trust adlı kuruluşa bıraktı ve bu tarihten sonra yayın politikasında bazı değişiklikler yapılarak *Islamic Culture* daha çok sosyal bir dergi haline getirildi.

Islamic Culture başlangıcından itibaren Doğu ve Batı dünyasında dikkatle takip edilmiş ve makalelerine önemli indekslerde yer verilmiştir. Zaman içinde dünyada İslâm dini ve kültürü üzerine araştırma yapan kurumların çoğalmasıyla dergide çıkan makalelere yeniden ihtiyaç duyulması üzerine ilk otuz yedi cilt Johnson Reprint Corporation (New York) ve XXXVIII-L. ciltler Kraus Reprint (Liechtenstein) tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Lahor'daki Dyal Singh Trust Library adlı kurum da hicretin XV. asrı münasebetiyle eski sayıları yeniden bastırmıştır.

Islamic Culture Board tarafından derginin ellinci yılı için özel bir sayı çıkarılmış ve burada o güne kadar yayımlanmış on sekiz önemli makaleye yer verilmiştir; 1927-1976 yıllarına ait yazar ve konu indeksleri de basılmıştır (Haydarâbâd-Dekken 1979). Osmâniye Üniversitesi hocalarından Muhammed Süleyman Sıddîki ile Muhammed Ahmedullah'ın hazırladıkları konu, yazar ve kitap tanıtımı indeksi araştırmacılara yol gösterecek bir çalışmadır (*Index of Islamic Culture-Subject, Authors and Reviews [1927-1980]*, Haydarâbâd-Dekken 1984); ancak burada makalelere ait sayfa numaralarının verilmiş olması bir eksikliktir.

BİBLİYOGRAFYA :

"Introductory Remarks", *IC*, II/1 (1928), s. I; Muhammad Asad, "By Way of Preface", *a.e.*, XI/1 (1937), s. 3-4; Muriel Pickthall, "Persona-lia-A Great English Muslim", *a.e.*, XI/1 (1937), s. 138-142; "Notice", *a.e.*, LXXII/2 (1998).

İQTİDAR HUSAIN SİDDİQUİ

ISLAMIC FOUNDATION

İngiltere'de
İslâm'ı tanıtıcı mahiyette
ilmî neşriyat yapan
ve konferanslar düzenleyen bir vakıf.

1973 yılında Londra'nın kuzeyinde bulunan Leicester şehrinde kuruldu. Yönetim kurulunda Avrupa, Ortadoğu, Pakistan, Malezya ve Afrika'dan olmak üzere on altı üye bulunmakta, başkanlık görevini Pakistan'ın eski bakan ve senatörlerinden Hurşid Ahmed yürütmektedir. Hurşid Ahmed önceleri vakfın genel müdürlüğünü yapmış, daha sonra yerini Hürrem Murad ve son on beş yıldan beri de Menâzir Ahsen almıştır. Vakfın amacı, İngiltere'de ve bütün Avrupa'da müslümanların eğitim öğretim ve tebliğ faaliyetlerine katkıda bulunmak ve bu yolda yayınlar yapmaktır. Müslümanlarla gayri müslimler arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesi ve dinler arası diyalogun sağlanması da bir diğer amacıdır. Islamic Foundation İngiltere'de resmî bir vakıf olarak tanınmakta, maddî geliri bağışlarla kitap, dergi ve kaset satışlarından sağlanmaktadır. 1973'te birkaç elemanla küçük bir binada çalışmalarına başlayan vakıf, bugün içinde 40.000 kitap ve 300 dergiye sahip bir kütüphane ile konferans salonları bulunan, geniş alan üzerindeki çeşitli binalarda otuzu aşkın personeliyle görev yapmaktadır.

Islamic Foundation'ın yayınları Kur'an ve Sünnet alanına ağırlık veren İslamî araştırmalar, İslâm ekonomisi ve dinler arası ilişkiler olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır. Mevdûdî ve Seyyid Kutub'un tefsirleri İngilizce'ye çevrilerek yayımlanmaya başlanmıştır. *Review of Islamic Economics* adlı bir dergi çıkaran vakıf İslâm ekonomisi alanında yirmi beş kadar kitabın sahibidir. Bu konuda ayrıca İngiltere'de bulunan Loughborough Üniversitesi ile iş birliği halinde çalışmakta ve 1995'ten bu yana üniversite bünyesinde yüksek lisans programları düzenlemektedir. Ayrıca dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen bankacı, hukukçu ve araştırmacıların katıldığı ekonomi kursları gerçekleştirilmiştir. Dinler arası ilişkiler alanında yapılan yayınlar özellikle İslâm-Hristiyanlık diyalogu üzerinde durmaktadır. Kültürler arası diyalog konusuna hasredilmiş *Encounters* dergisini çıkaran merkez, Leicester Üniversitesi'nde "İslâm ve çoğulculuk" adlı bir dersin okutulmasını sağlamaktadır. Vakıf İslâm'ı seçen İngi-

Islamic
Foundation'ın
Markfield'deki
binalarından
toplu bir görünüş -
Leicester /
İngiltere